

Fjárfesting í þekkingu er fjárfesting til framtíðar

Magnús Karl
Magnúson

prófessor og forseti
læknadeildar Háskóla Íslands

magnuskm@hi.is

Fjárlagafrumvarp hverrar ríkisstjórnar markar með eindregnum og nákvæmum hætti hvert sú stjórn hyggst halda. Í fjárlögum birtist hin raunverulega stefna. Í þeim er tækifæri til að sýna í verki hvort loforðaflaumur kosningabaráttu eða hástemmdar hátíðarræður eiga við rök að styðjast. Í fjölmiðlaumræðu síðustu vikna hefur sjónum einkum verið beint að grafalvarlegri stöðu heilbrigðiskerfisins og þeirri neyð sem blasir við ef núverandi fjárlagafrumvarp fer óbreytt í gegnum þingið. Þar hefur staða Landspítala vakið mestan agg. En það er á fleiri sviðum sem núverandi stjórnvöld hafa komið óþægilega á óvart með illa ígrunduðum tillögum. Samkeppnissjóðir Vísinda- og tækniráðs eru skornir niður um 16% og lögð drög að áframhaldandi niðurskurði til þriggja ára um tæplega 40%. Þetta kemur sem rothögg á vísinda- og nýsköpunarstarf í landinu og kemur sér afar illa fyrir heilbrigðis- og lífvísindafólk, sérstaklega þá sem fremst standa.

Vísindaumhverfi á Íslandi er veikburða borið saman við okkar helstu nágranna. Innviði skortir á mörgum sviðum og fjármagn til metnaðarfullra verkefna er af skornum skammti. Síðastliðinn áratug hefur Vísinda- og tækniráð þó unnið vandaða greiningarvinnu þar sem framtíðarsýn hefur verið vörðuð. Þessi vinna birtist meðal annars í skýrslunni *Ný sýn* og þar er skýrt leitt í ljós að veikasti hlekkur í vísinda- og nýsköpunarstefnu stjórnvalda er illa fjármagnað styrkjakerfi. Á Íslandi er hlutfall svokallaðra samkeppnissjóða af heildarfjármögnun vísindastarfs innan við

15%. Í okkar helstu samanburðarlöndum er hlutfall slíkra sjóða 30-50% af vísindafjármögnun hins opinbera. Rannsóknarsjóður Vísinda- og tækniráðs er langsterkasti og mikilvægasti sjóður sem styrkir vísindastarf á landinu. Sá sjóður, ásamt Tæknipróunarsjóði, er nú verulega skorinn niður eins og að ofan var greint. Styrkleiki sjóða af þessu tagi er sá að þar er á skipulagðan og ígrundaðan hátt veitt fjármagn til þeirra verkefna sem skara fram úr. Leitað er umsagna bestu vísindamanna um allan heim til að leggja mat á gæði umsókna. Þannig fá allar umsóknir jafningjamat tveggja erlendra umsagnaraðila. Að loknu slíku mati er fjármunum úthlutað og þannig er stöðugt og vandað gæðamat lagt til grundvallar. Með stefnumörkun Vísinda- og tækniráðs síðustu ára hefur skapast viðtæk pólitísk sátt um uppbyggingu þessara grundvallarsjóða. Slíkt kerfi fjármögnunar hvetur vísindastofnanir með metnað til að skapa sínum sterkustu vísindamönnum sem best umhverfi. Kerfið skapar einnig tækifæri til nýliðunar og hvetur til vaxtar þeirra sviða sem framúr skara.

Það er engin tilviljun að nágrannalönd okkar leggja ríka áherslu á stuðning við vísindi. Efnahagskerfi Vesturlanda byggja í sívaxandi mæli á rannsóknartengdri nýsköpun. Nýsköpun byggð á framförum og skilningi innan heilbrigðisvísinda hafa þar verið ofarlega á blaði. Á Íslandi höfum við ekki farið varhluta af fjárfestingum og atvinnusköpun á sviði heilbrigðisvísinda. Nýleg fjárfesting lyfjarisans Amgen í þekkingarsköpun vísindamanna Íslenskrar erfðagreiningar sem nemur 52 milljörðum króna er stærsta erlenda fjárfestingin í íslensku atvinnulífi frá hrúni. Slík fjárfesting ætti að leiða í ljós með afgerandi hætti virði vísinda og þekkingarsköpunar. Fjölmargir sprotar nýsköpunar eru að vaxa úr þessu sama nýsköpunarumhverfi heilbrigðisvísinda. Einar Stefánsson, prófessor í augnlækningum við læknadeild, hélt í síðasta mánuði fyrirlestur í fyrirlestraröð Háskóla Íslands, *Fyrirtæki verður til*. Þar fjallaði hann um þrjú fyrirtæki, Risk,

Oculus og Oxymap, sem öll hafa sprottið úr frjóum jarðvegi rannsókna Einars og hans samstarfsmanna í augnlækningum. Fjölmörg önnur fyrirtæki eru að vaxa úr grasi vísinda og nýsköpunarstarfs. Rannsóknarstofnunin Hjartavernd hefur einnig skapað mikla þekkingu og atvinnu og dregið hundruðir milljóna króna til landsins í erlendum vísindastyrkjum. Það sama gildir um vísindastarf læknadeildar og Landspítala. Atvinnusköpun sem þannig vex úr hinni ótæmandi auðlind sem þekkingin er, gefur af sér mikinn arð. Hún er ekki bundin kvóta og hún gengur ekki nærri náttúruauðlindum okkar lands. Hún skapar atvinnutækifæri fyrir vel menntaða kynslóð sem nú vex úr grasi. Hún laðar til sín vel menntaða einstaklinga sem auða samfélag okkar.

Sú þekking sem íslenskt vísindasamfélag hefur skapað leggur einnig grunn að tækifærum fyrir íslenskt heilbrigðiskerfi. Þannig hefur yfirgripsmikil og einstæð þekking á erfðamengi íslenskrar þjóðar myndað einstök tækifæri til að nálgast á nýstárlegan hátt forvarnir og meðferð byggða á einstaklingsmiðari nálgun. Slík ný og spennandi skref eru þó háð því að heilbrigðiskerfinu verði veitt viðspyrna í fjárlögum.

Það ríður á að vanda til verka þegar til framtíðar er horft. Þar dugur ekki að tjalda til einnar nætur. Ríkisstjórn sú sem nú leggur fram sitt fyrsta fjárlagafrumvarp hefur misstigið sig. Hún hefur lagt fram áætlun sem felur í sér grundvallarstefnubreytingu frá þeirri leið sem vönduð vinna síðustu ára innan Vísinda- og tækniráðs hafði markað. Við íslensku samfélagi blasa fjölmörg tækifæri á sviði nýsköpunar í atvinnulífi og framfara í heilbrigðisþjónustu. Fjárfesting í þekkingu er forsenda vaxtar og slík fjárfestingarstefna er öruggasta leiðin til vaxtar þegar til lengri tíma er litið.

Investing in knowledge for the future

Magnus K. Magnusson, MD, Professor and Dean, Faculty of Medicine, University of Iceland